

Norsk institutt for kulturminneforskning

Fortidens minner i dagens landskap

Status for automatisk fredete kulturminner
i Skien kommune, Telemark 2005

May-Liss Bøe Sollund

Norsk institutt for kulturminneforskning

NIKU ble etablert 1. september 1994 som del av Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning, NINA•NIKU. Fra 1. januar 2003 er instituttet en selvstendig stiftelse og del av det nyopprettede aksjeselskapet Miljøalliansen som består av seks forskningsinstitutter og representerer en betydelig spesial- og tverrfaglig kompetanse til beste for norsk og internasjonal miljøforskning.

NIKU skal være et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen anvendt kulturminneforskning. Vår oppdragsvirksomhet er rettet mot så vel kulturminneforvaltningen som andre relevante brukere i samfunnet, både offentlige og private. Instituttet utfører forskning og oppdrag innen følgende områder:

- Arkeologi i middelalderbyene
- Arkeologiske registreringer og overvåkinger
- Bygningsundersøkelser
- Fargeundersøkelser (bygninger)
- Humanosteologi
- Konservering og restaurering
- Landskap og kulturminner
- Landskapsanalyser og konsekvensutredninger for kulturminner i samband med naturinngrep og arealendringer
- Miljøovervåking
- Oppmålinger
- Registrering av kulturminner

De største oppdragsgiverne er, i tillegg til Miljøverndepartementet og Norges forskningsråd, Riksantikvaren, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og andre offentlige institusjoner og bedrifter (Statsbygg, Forsvaret ol.).

NIKU har sitt hovedkontor i Oslo og distriktskontorer i Bergen, Oslo (Gamlebyen), Tromsø, Trondheim og Tønsberg.

Publikasjoner

Som selvstendig stiftelse har vi valgt å avslutte tidligere serier og etablerer fra 2003 to nye serier som hver nummereres fra 1 og oppover.

- NIKU Rapport er den rapportering som overleveres oppdragsgiver etter fullført prosjekt. Serien kan ha begrenset opplag og distribusjon.
- NIKU Tema omfatter det vide spekter av kulturminnefaglige områder som instituttet arbeider med og henvender seg i hovedsak til forsknings- og fagmiljøer samt forvaltning.

Sollund, M.-L. B. 2006. Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 2005. – NIKU Tema 15: 1-24

Oslo, april 2005

NIKU Tema 15
ISSN 1503-4909
ISBN 82-8101-032-0

Rettighetshaver ©: Stiftelsen Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon: Grete Gundhus
Design og grafisk produksjon: Elisabeth Mølbach

Opplag: 200
Trykk: Signatur AS, Oslo
Trykt på miljøpapir

Publikasjonen er også tilgjengelig som pdf-fil på www.niku.no.

Kontaktadresse:
NIKU
Storgata 2,
Postboks 736 Sentrum
N-0105 Oslo
Tlf.: 23 35 50 00
Faks: 23 35 50 01
Internett: www.niku.no

Prosjekt nr.: 1561775
Oppdragsgiver: Riksantikvaren
Tilgjengelighet: Åpen

Ansvarlig signatur:

Sammendrag

Sollund, May-Liss Bøe. 2006. Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 2005. - NIKU Tema 15: 1-24.

I denne rapporten beskrives omfanget av skader som er påført de automatisk fredete kulturminner (fornminnene) i Skien kommune, Telemark i perioden 1997-2005. Resultatene er basert på observasjoner som ble foretatt i 1997 da den første kontrollregistreringen fant sted. Den første bygget på beskrivelser og observasjoner gjort i 1970. Undersøkelsen viser hvilke arealtyper fornminnene ligger på, fornminnenes tilstand og om stedfestingene er korrekt. Dersom fornminnene er skadet eller fjernet etter 1997, er det også identifisert hvilke tiltak som har forårsaket dette. Registreringen er utført i henhold til Norsk Standard; Automatisk fredete kulturminner - Registrering av tap og skade. Denne andre kontrollregistreringen gir mulighet til å se endringer av fornminner og arealene de ligger på i en periode på 35 år. Resultatene av undersøkelsen viser at i løpet av de siste åtte årene er fem fornminner fjernet; alle er fjernet uten forutgående frigivning og undersøkelse. Totalt 53 av fornminnene er påført en eller annen form for skade. Blant de tapte og skadete fornminnene var det svært få som ikke allerede hadde en skade i 1997. Virksomhet i forbindelse med jordbruket, inkludert hestehold, er den sektoren som har påført fornminnene den største skaden. Hvert år i perioden 1997-2005 er 0.11 % av den kontrollerte fornminnebestanden utslettet og 1.15 % er skadet. Arealbruken i de områdene der fornminnene ligger har endret seg svært lite. Omtrent halvparten av fornminnene ligger i områder der det fremdeles er produktiv skog. Den bruksmessige endringen som er merkbar er at flere fornminner enn det som var tilfellet i 1997 nå ligger innenfor kategorien hage, park eller tun.

Oppdraget er utført på bestilling av Riksantikvaren som ønsker en kartlegging av årsakene til at den registrerte kulturminnebestanden desimeres.

Emneord: kulturminne - fredet - rapportering - overvåking - desimering - kontroll - tap - skade - tilstand - Skien - Telemark

Abstract

Sollund, May-Liss Bøe 2006. Prehistoric sites and monuments in present-day landscape. A report on the state of preservation of protected monuments in the municipality of Skien in Telemark County, year 2005. - NIKU Tema 15: 1-24. In Norwegian.

This report describes the nature and damage inflicted on protected prehistorical sites and monuments in Skien, Telemark County between 1997 and 2005. Monuments in the area were originally surveyed and described in 1970 in connection with the publication of the Norwegian Land Use Maps for Skien. A control survey was undertaken in 1997 to investigate the status of the monuments. By combining the two sets of information, it was possible to produce a comprehensive assessment of the state of the recorded monuments during the period of 35 years.

The new control survey in 2005 revealed that, in the past eight years, five monuments had been removed; all without authorisation. Another 53 had suffered some kind of damage, and findings show that agricultural activities were the most frequent cause of damage and destruction in the period. The same activities had caused most harm to the monuments in the period 1970-1997 as well. Nearly 50 % of the monuments are located in the forest. The present survey is part of a country-wide investigation, initiated and funded by the Directorate for Cultural Heritage, concerning the problem of monument attrition.

Key words: cultural heritage site - protected - reporting - monitoring - survey - control - loss - damage - condition - Skien - Telemark

Forord

Periodiske kontrollregistreringer av tap og skade er ledd i Riksantikvarens overvåkingen av automatisk fredede kulturminner. Kontrollarbeidet i Skien kommune, Telemark ble utført i mai, juni og september 2005. Arbeidet ble gjennomført av prosjektleder May-Liss Bøe Sollund, arkeolog ved NIKU. Jan Brendalsmo og Thomas Risan, arkeologer ved NIKU, og Odd Egil Stabbe-
torp, NINA, har deltatt i feltarbeidet. Thomas Risan har

også vært ansvarlig for det datafaglige. Torbjørn Landmark og Geir Sørum, fylkesarkeologer i Telemark fylkeskommune, har bidratt med informasjon om kulturminnene og kart. De takkes.

Oslo, mars 2006

May-Liss Bøe Sollund

Innhold

Sammendrag	3
Abstract	3
Forord	4
1 Innledning	5
2 Bakgrunn	5
3 Hovedresultater	6
4 Presentasjon av området	7
4.1 Skien kommune, Telemark	7
4.2 Tidligere registreringer	7
4.3 Metode	7
5 Kvalitetsvurdering av tidligere registreringer	10
5.1 Kontroll av kartfestingen	10
6 Resultat av kontrollen	11
6.1 Tilstandsending i perioden 1997-2005	11
6.2 Areal og bruksending	12
6.3 Fornminner som er berørt av tiltak i perioden 1997-2005	13
6.4 Tiltak som har forårsaket skade eller fjerning av fornminner i perioden 1997-2004	13
6.5 Utviklingen 1997-2005	17
7 Tendenser i trusselbildet	18
8 Konklusjon	19
9 Kilder	19
Vedlegg	
1 Riksantikvarens bestilling	21
2 Skien kommune 2005. Fornminner som er tapt/skadet/ikke gjenfunnet etter første kontrollregistrering i 1997	22

1 Innledning

Fornminnene i Norge har vært underlagt juridisk vern helt siden 13. Juni 1905 da "Lov om Fredning og Bevaring af Fortidslevninger" ble vedtatt. Denne loven er senere endret og revidert, senest i 2003, i takt med endringer i samfunnet og erkjennelsen av nye fornminnetyper. Bakgrunnen for fredningsloven av 1905 var først og fremst å beskytte gjenstandsmaterialet i fornminnene mot ufaglig utgravning. Senere er fornminnene som landskapselement blitt viktigere, og dette kommer også frem i kulturminneloven av 1978 §19, der det slås fast at departementet kan frede et område rundt selve fornminnet så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av det i landskapet. Likevel har utbygging og nydyrking gjennom tidene ført til at svært mange fornminner er skadet eller fjernet, og dette har også i stor grad skjedd etter 1905.

2 Bakgrunn

Undersøkelsen er utført av NIKU etter bestilling fra Riksantikvaren. Prosjektet "Kontrollregistrering av automatisk fredede kulturminner (fornminner)" ble igangsatt i 1997 med fokus på desimeringshastigheten for automatisk fredete kulturminner. Fra 2001 har prosjektet vært en del av Riksantikvarens miljøovervåkingsvirksomhet. Formålet med overvåkingsprosjektet er å skaffe oversikt over utviklingen for tap av og skade på kulturminnene og å finne fram til årsakene for tap og skader. I Overvåkingsprogrammet overvåkes det i alt 16 kommuner over en tidsperiode på fem år. Første om-drev av kontrollregistreringen ble avsluttet i 2004. Da var alle de 16 kommunene kontrollregistrert for første gang.

I 2005 startet så arbeidet med omgang nummer to av kontrollregistreringer i kommunene Grong i Nord-Trøndelag, Skien i Telemark og Tromsø i Troms.

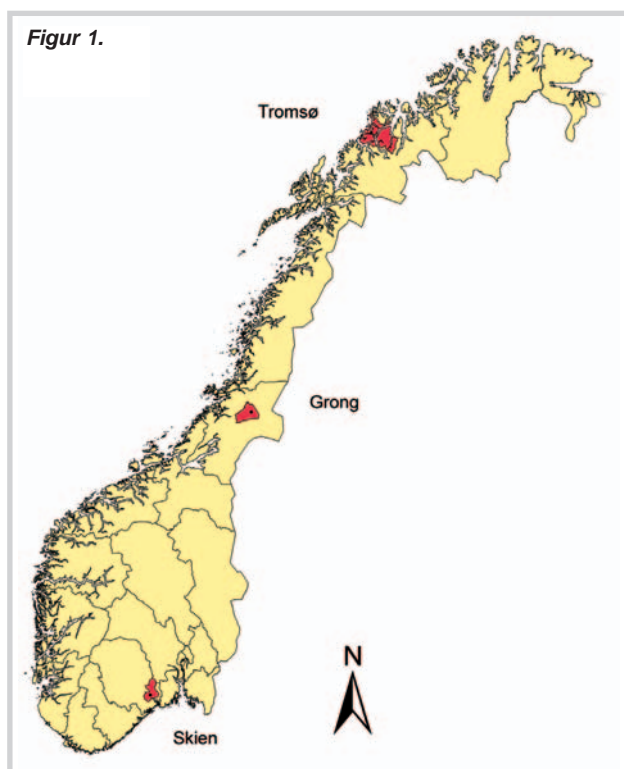
Overvåkingen gjennomføres i henhold til nasjonalt resultatmål 1: "Det årlige tap av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimeres. Innen år 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 % årlig" og resultatmål 2: "Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds-nivå innen 2020" (St.meld.nr.16 2004-2005).

Det er publisert rapporter for alle kontrollregistreringene (se kapittel 9 Kilder).

3 Hovedresultater

Kontrollregistreringen i 2005 omfattet kommunene Grong i Nord-Trøndelag, Skien i Telemark og Tromsø i Troms. Resultatet for første omdrev av andre kontrollregistreringsrunde er som følger (Figur 1 og 2):

Grong, Nord-Trøndelag	Kontroll av 381 fornminner, registrert i 1972, kontrollert i 1999
Skien, Telemark	Kontroll av 575 fornminner, registrert i 1970, kontrollert i 1997
Tromsø, Troms	Kontroll av 195 fornminner, registrert i 1968, kontrollert i 1997

Figur 2. Gjennomsnittlig årlig tapte og skadede fornminner i de tre kommunene som ble kontrollregistrert i 2005.

Sum pr år tap og skade, gjennomsnitt			
	Periode	%	
Grong	1999-2005	3,06	
Skien	1997-2005	1,26	
Tromsø	1997-2005	0,38	

Tap pr år, gjennomsnitt			
	Periode	Antall	%
Grong	1999-2005	1,34	0,35
Skien	1997-2005	0,63	0,11
Tromsø	1997-2005	0	0

Skade pr år, gjennomsnitt			
	Periode	Antall	%
Grong	1999-2005	10,34	2,71
Skien	1997-2005	6,63	1,15
Tromsø	1997-2005	3,08	0,38

4 Presentasjon av området

4.1 Skien kommune, Telemark

Skien er den mest folkerike kommunen i Telemark og den 11. største i Norge. Kommunen hadde ved årsskiftet 2005/2006 50 676 innbyggere. Det er en økning i folketallet siden 1997 da den første kontrollen av kulturminner fant sted. I alt 88 % av befolkningen bor i tettbygde strøk. Av kommunens arbeidsaktive befolkning i 2004 var 1,8 % sysselsatt i primærnæringene jordbruk/skogbruk/fiske, 19 % var ansatt i sekundærnæring, mens 79,3 % arbeidet i tertiærnæring. Av kommunens totale areal på 778,9 km² er 479 km² skog, 46 km² er jordbruksarealer og 197 km² er byområde, boliger og industri. (www.skien.kommune.no)

4.2 Tidligere registreringer

Den første systematiske registreringen av kulturminner i det som i dag er Skien kommune ble utført i forbindelse med konstruksjonen av Det økonomisk kartverk (ØK) i 1970 og -71. Det ble da registrert 602 enkeltminner innenfor de kategoriene som var automatisk fredet på den tiden. Dette var i hovedsak gravminner. Gravminnene i Skien er, som i landet for øvrig, av forskjellig størrelse og noen er vanskelige å se, mens andre er mer iøynefallende (figur 3-9).

I 1997 ble det foretatt kontrollregistrering av 508 fornminner i Skien kommune. Samtlige var registrert i 1970. Det viste seg da at 31 av disse var fjernet, men at to av dem var blitt fjernet etter at de var frigitt og faglig undersøkt. Totalt 81 hadde vært utsatt for tiltak som medførte skade. Tre ble ikke gjenfunnet (Sollund 1997). Det er i hovedsak de samme objektene som er besøkt ved årets kontrollregistrering.

Det er imidlertid foretatt flere nyregistreringer i Skien kommune etter førstegangsregistreringen i 1972 og før kontrollen i 1997. Dette er registreringer som er foretatt i regi av Telemark fylkeskommune og Prosjektet "Naturgass til Østlandet" på slutten av 1980-tallet. Disse registreringene er også tatt med i årets undersøkelse slik at kontrollregistreringene i alle overvåkingskommunene skal bli så enhetlige og sammenlignbare som mulig. Registreringer foretatt etter 1997 er ikke med i årets kontrollregistrering.

4.3 Metode

Alle rapporter fra tidligere registreringer i Skien kommune er innskrevet i Askeladden, og samtlige kartavmerkninger er digitalisert og har unike identitetsnummer (Id) i databasen. Før kontrollarbeidet ble igangsatt, var utdrag av informasjonen i Askeladden som omhandlet automatisk fredete kulturminner (fornminner) i kommunen eksportert fra databasen til en felddatasamler. Kontrollregistreringsprosedyren har fulgt Riksantikvarens instruks, gjengitt som Vedlegg 1.

Ved kontrollregistreringen i 1997 ble det laget en tabell med opplysninger om fornminnene i kommunen. Den inneholdt blant annet data om fornminnenes tilstand og en beskrivelse av skadebildet for de av fornminnene som hadde vært utsatt for inngrep. I tillegg hadde den opplysninger om hvilke arealkategorier fornminnene lå på (Sollund 1997, Vedlegg 1). Denne tabellen viste seg å være svært nyttig i forbindelse med registreringen på grunn av den detaljerte informasjonen om de skadete fornminnene.

Kontrollen ble foretatt i mai, juni og september 2005. Alle opplysninger samlet inn i felt er sendt til Riksantikvaren for innarbeiding i databasen Askeladden.

Figur 3. Id 71327-1. Gravhaug som ligger i parkmessig behandlet område. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 4. Id nr 32918-1. Gravrøys som utelukkende består av stein. Den ligger i blåbærskog og er 13 m i diameter og 2,5 m høy. Lett synlig. Foto: May-Liss Bøe Sollund, NIKU 2005.

Figur 5. Id 71274-2. Gravrøys som ligger i hestebeite. Vegetasjonen er slitt bort og overflaten på røysa er noe omrotet slik at det ikke er så lett å skille den fra omgivelsene. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 6. Id 71237-1. Lav og vid gravhaug som ligger i barskog i turområde. Slitasje gjør at den ikke er lett å se. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 7. Id 71237. En gravhaug som ligger i turområde, men nær bolighus. Brukes som oppsamlingsplass for kvist. Det er vanskelig å se at det ligger en gravhaug under kvisten. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 8. Id 52715-2. Gravhaug som er bevakst med busker og trær. Den ligger i en hage og det er ikke så lett å se at dette er et gravminne. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 9. Id 52738. Gravhaug som ligger i dyrket mark. Den blir mer og mer utydelig på grunn av den årlige pløyingen. Foto: May-Liss Bøe Sollund, NIKU 2005.

5 Kvalitetsvurdering av tidligere registreringer

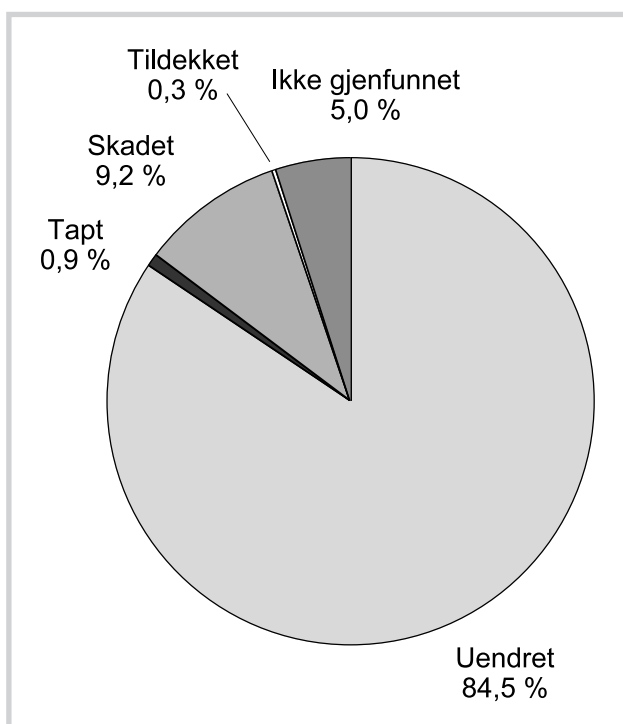
5.1 Kontroll av kartfestingen

Under feltkontrollen ble alle enkeltminner målt inn som flater ved hjelp av feltdatasamlere og GPSer. Feltutstyret som ble benyttet var *Qtek 9090 Windows Mobile 2003 Pocket PC Phone Second Edition*, samt en *Holux GR-236* Bluetooth GPS mottager. Programvaren som ble benyttet var *ESRI ArcPad 6.0.3* med *ECW Plugin v.6.0*. Som bakgrunnsdata ble det benyttet ECW-komprimerte ØK kartblad, N50 vektordata over Skien kommune fra Norge Digitalt sin ftp-server samt utsjekkede filer fra Askeladden som inneholdt kartfestede kulturminner. Til selve kontrollregistreringen ble Riksantikvarens standarder fulgt ved at vi benyttet det av Riksantikvaren og Sør-Trøndelag fylkeskommune utviklede registreringsskjema.

Pga. tekniske problemer med innsjekkfunksjonen i Askeladden er alle flatedataene ennå ikke overført til databasen. Vi har derfor ingen eksakte tall for avvik mellom gamle og nye kartavmerkinger. Gjenfinningen av fornminnene ved hjelp av GPS bød ikke på store problemer. Kvaliteten av kartavmerkingene fra 1970 kan derfor sies å være god. Med unntak av fem enkeltminner ble alle gjenfunnet ved årets kontroll. De fem som ikke ble funnet, var registrert direkte på kart i tiden etter 1970 og ikke på flyfoto, noe som var normalprosedyren på den tiden. Det er mest sannsynlig at disse er avmerket feil på kartet fordi vi ikke kunne se at det hadde vært noen form for arealbruksendring i områdene der skulle ligge, og de kunne derfor ikke være fjernet. Til tross for iherdig søking ble ikke disse fem fornminnene funnet.

Figur 10. Tilstand for de kontrollerte fornminnene pr. 2005, sett i forhold til tilstanden pr. 1997.

Kommune	Uendret	Tapt	Skadet	Tildekket	Ikke gjenfunnet
Skien	486 (84.5%)	5 (0.9%)	53 (9.2%)	2 (0.3%)	29 (5.0%)

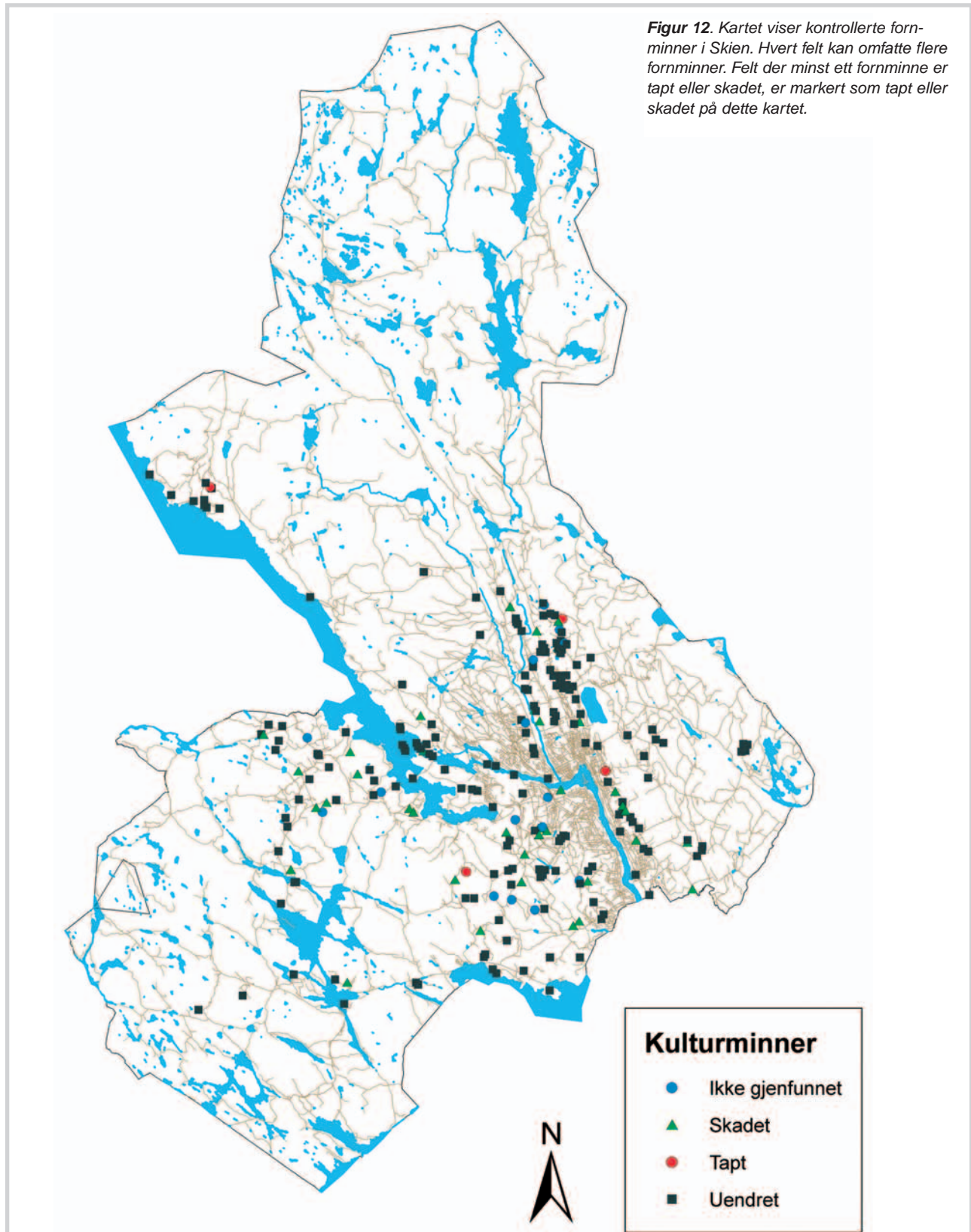
Figur 11. Tilstand for de kontrollerte fornminnene pr. 2005, sett i forhold til tilstanden pr. 1997.

6 Resultat av kontrollen

6.1 Tilstandsending i perioden 1997-2005

Det ble kontrollert 575 automatisk fredete kulturminner (forntid) i Skien kommune. Etter 1997 har 486 av disse ikke vært utsatt for tiltak som kommer i direkte

konflikt med kulturminneloven. Totalt har 58 vært utsatt for tiltak som har ført til at forntidene er tapt eller skadet; av disse er 53 skadet og fem tapt. I alt 29 ble ikke gjenfunnet ved kontrollen, men fem av disse må, som nevnt over, være feilavmerket (figur 10, 11, 12).

Blant de 486 som ikke har vært utsatt for tiltak er det imidlertid 57 som er skjemmet. De fleste av dem som er skjemmet ligger i produktiv skog og er tildekket med kvist, greiner og hugstavfall. De som ligger i nærheten av boliger er blant annet brukt som hensettingssted for kompostbinger, jordbruksredskap og rask (figur 13), eller de kan tjene som fundament for tørkestativ, flaggstenger eller små drivhus. Noen fungerer også som lekeplass (figur 14).

6.2 Areal og arealbruksendring

Det har vært små endringer i bruk av arealene der fornminnene ligger. Arealbruken er definert ut fra teigbruken av området. Dersom et fornminne ligger på et trebevokst svaberg i dyrket mark, vil arealbetegnelsen være "Dyrket". Som figur 15 viser, ligger de fleste

fornminnene, nær halvparten, i områder med produktiv skog. Dette har ikke forandret seg vesentlig siden 1997.

Den største endringen som har skjedd i løpet av perioden mellom 1. og 2. kontrollregistrering, er nok at andelen som ligger i kategorien "Tun/hage/park" har økt med 3,8 %. Dette har hovedsakelig skjedd med fornminner som tidligere lå på beite, i skog eller i produktiv skog.

Arealdelen Skog har blitt noe mindre i løpet av de siste åtte årene, men dette kan skyldes at det som ble kategorisert som skog i 1997, ble forsøkt delt opp i kategoriene Skog, Skog; produktiv og Randvegetasjon under feltarbeidet i 2005. Noe av arealet har også som nevnt hatt en reell bruksendring og inngår i dag i bebygde områder.

Figur 13. Id 42895-1. Gravhaug som ligger i gårdsnære omgivelser. Brukes som lagerplass. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 14. Id 32966-1. Gravhaug som ligger i hage og benyttes som lekeplass. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 15. Arealbruk på områdene der 575 fornminner var/er anlagt.

	Dyrket	Beite	Skog	Skog; produktiv	Tun/hage/ park	Brakkland	Hytte- område	Rand- vegetasjon
Areal 1997	20 (3.5%)	49 (8.5%)	107 (18.6%)	276 (48.0%)	86 (15.0%)	9 (1.6%)	10 (1.7%)	18 (3.1%)
Areal 2005	12 (2.1%)	39 (6.8%)	83 (14.4%)	274 (47.7%)	108 (18.8%)	17 (3.0%)	10 (1.7%)	32 (5.6%)

Tabellen som ligger til grunn for figur 15 viser også at en del av de arealene som var dyrket i 1997 nå er kategorisert som brakkland eller tidligere dyrket. Dette er områder der vi ser at driften er opphørt.

6.3 Fornminner som er berørt av tiltak i perioden 1997-2005

Tapte fornminner

Innenfor denne kategorien finnes bare fornminner som er ulovlig fjernet.

Ulovlig fjernet

Med ulovlig fjernet menes alle inngrep som har ført til at automatisk fredete kulturminner (fornminner) er totalt fjernet uten at det er søkt om dispensasjon fra kulturminneloven (jfr. Kulturminneloven §3, 8). Innenfor denne kategorien regnes bare de fornminnene som er fullstendig fjernet, og der en ikke kan forvente at eventuelle rester er bevart. I Skien ble det oppdaget at fem fornminner er ulovlig fjernet i perioden.

Skadete fornminner

Dette omfatter tiltak som har ført til at selve fornminnet er skadet eller at det er utført inngrep i sikringssonen rundt fornminnet. Undersøkelsen viser at 53 fornminner er skadet i tiden etter at de var kontrollregistrert i 1997.

Tiltak i fornminnet eller i sikringssonen

Ulovlige tiltak i fornminnet omfatter alle typer inngrep som er egnet til å skade, flytte, forandre eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredete kulturminner (jfr. Kulturminneloven §3). Ulovlige tiltak i sikringssonen omfatter alle typer inngrep som er utført innenfor fem meter av fornminnets synlige ytterkant (jfr. Kulturminnelovens §6). Blant de skadete er det 48 gravhauger, tre gravrøysen og en hulvei. Av disse var det bare 17 som ikke også var påført skade ved kontrollen i 1997. Avflatede gravhauger er her regnet som uskadete.

Ikke gjenfunnet

Fornminnene som ikke ble gjenfunnet ligger først og fremst i skogsområder. Fem av dem som ikke ble gjenfunnet må ha vært feilavmerket. Alle er synlige fornminner og skulle derfor være lette å finne igjen ut fra beskrivelsen dersom de ligger i nærheten av det området som er avmerket på kartet. Dette gjelder fire gravhauger og ett jernvinneanlegg. I henhold til tilstandsbeskrivelsen fra 1997 for de gravhaugene som ikke ble gjenfunnet, var det bare en som var uskadet. De øvrige var sterkt skadet. De kan derfor enten være gjengrodde og vanskelige å finne eller de kan være fjernet. Den som i følge beskrivelsen er uskadet ligger i et område der det nettopp var foretatt hugst, og årsaken til at den ikke ble funnet kan være at den er dekket av kvist og greiner.

To helleristningslokaliteter ble heller ikke gjenfunnet, men begge disse ligger nok intakte under vegetasjonen.

6.4 Tiltak som har forårsaket skade eller fjerning av fornminner i perioden 1997-2004

Ved kontrollen ble det lagt vekt på å finne årsakene til at fornminnene var fjernet eller skadet (figur 16 og 17). Betegnelsene for skade- og tapsårsaker følger terminologien i "Norsk Standard: Automatisk fredete kulturminner - Registrering av tap og skade"

Jordbruksskade

Skader som kan oppstå som følge av blant annet pløying, dyrking, nydyrking, tildekking, planering, deponering av masse, husdyrhold, opparbeidelse av landbruks- og adkomstveier og lignende. I Skien var tre gravhauger fjernet og 25 var skadet som følge av jordbruksaktiviteter (figur 18 og 19).

Figur 16. Antall tapte fornminner fordelt på tapsårsak.

Kommune	Periode	Jordbruk	Hus, friluft
Skien	1997-2005	3	2

Figur 17. Antall skadete fornminner fordelt på skadeårsak.

Kommune	Periode	Jordbruk	Skogbruk	Bygg, vei	Hus, friluft	Natur	Hærverk
Skien	1997-2005	25	4	6	10	7	1

Figur 18. Id 13244-10. Når gravfelt inngjerdes og brukes som hestebeite, fører dette til at gravhaugene får store slitasjeskader. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.**Figur 19.** Id 81206. Gravhauger som ligger i randsoner inntil dyrket mark er en utsatt gruppe. Mer og mer av haugene inngår etter hvert i pløyeområdet. Foto: May-Liss Bøe Solund, NIKU 2005.

Skogbruksskade

Skader som oppstår i forbindelse med skogsdrift, som for eksempel nyplanting, markberedning, hogst, kjørespor/slitasje og skogsveier/adkomstveier. I Skien var fire fornminner skadet på grunn av aktiviteter i forbindelse med skogbruk. De største skadene var forårsaket av kjøring på og ved fornminnene (figur 20 og 21).

Naturskade

Skader som skyldes naturlige årsaker som for eksempel rotvelt, flom, erosjon. I Skien er sju fornminner skadet

som følge av slike hendelser. Seks av skadene var forårsaket av rotvelter på gravhauger, og én skyldes erodering i en gravhaug som tidligere var skadet av vei.

Bygg- og anleggsvirksomhet, industri- og veiutbygging

Skader som oppstår i forbindelse med grøfter, vann- og avløpsledninger, tildekking (bl.a. i forbindelse med deponering av byggeavfall), innebygging, parkeringsplass, slitasje (kjørespor i forbindelse med maskinell virksomhet/snørydding), veianlegg, kraftledningsstol-

Figur 20. Id 3917. Gravhaug som er skadet i forbindelse med skogdrift og kjøring. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

Figur 21. Id 81152-24. Gravhaug som er skadet og skjemet ved hugst, vedkapping og vedlagring. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005..

Figur 22. Id 13299. Gravhaug som nå ligger inntil vei og som blir skadet litt mer hver gang denne utvides. Foto: May-Liss Bøe Sollund, NIKU 2005.

per, kraftledninger under vann og adkomstveier (også i forbindelse med midlertidige adkomstveier under byggeprosessen). I Skien var seks gravhauger skadet som følge av veitutvidelse (figur 22), grøftegraving, påfylling av masse og oppsetting av gjerde.

Husbygging og friluftsskade

Skader som følge av bl.a. nybygging eller utvidelser av boliger, campingplasser, hytteanlegg, hageanlegg, bryggeanlegg, garasjer, uthus, veiplaneringer (adkomstveier). Ti fornminner var skadet i forbindelse med utviding eller nybygging av vei eller av arbeider utført i forbindelse med hageanlegg og tun (figur 23 og 24).

Materialuttak

Skader som skyldes at fornminnet graves opp og/eller ut. Omfatter også utgravninger og andre graveskader

uten at det skyldes større gravemaskiner. Slike skader kan oppstå som følge av bl.a. massetak, grustak og sjaktskader. Én gravhaug er tapt i denne perioden. Ved forrige kontroll lå den på kanten av et grustak og var kun en rest.

Hærverk

I Skien var en gravhaug skadet som følge av hærverk, og det er uvisst av hvilke årsaker noen hadde gravd i kanten av haugens plyndringsgrop. Plyndringsgropen var ikke av ny dato.

Ved kontroll av kulturminner er det som regel vanskelig å dokumentere når de ulike tiltakene som har ført til at kulturminner er skadet eller fjernet, har skjedd. Det er derfor ikke mulig å gi eksakte tall pr. år for hvor mange kulturminner som har vært berørt av tiltak. For at tal-

Figur 23. Id 3535-5. Gravrøys som ligger i hytteområde. Den brukes som forbrenningsplass for avfall. Foto: May-Liss Bøe Solund, NIKU 2005.

Figur 24. Id 71161-1. Gravhaug som ligger i hage. Den er forberedt for sandkasseanlegg. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

lene skal ha utsagnsverdi og kunne brukes som sammenligningsmateriale i forbindelse med andre overvåkingsprosjekter, har vi likevel laget et estimat som beregner gjennomsnittlige tall for årlige tap og skader (figur 25 og 26).

Figur 25. Gjennomsnittlige tall for årlig tap av fornminner fordelt på tapsårsak gjennom åtte år.

Kommune	Periode	Jordbruk	Hus, friluft
Skien	1997-2005	0.38 (0.07%)	0.25 (0.04%)

Figur 26. Gjennomsnittlige tall for årlig skade på fornminner fordelt på skadeårsak gjennom åtte år.

Kommune	Periode	Jordbruk	Skogbruk	Bygg, vei	Hus, friluft	Natur	Hærverk
Skien	1997-2005	3.12 (0.54%)	0.50 (0.09%)	0.75 (0.13%)	1.25 (0.22%)	0.88 (0.15%)	0.13 (0.02%)

6.5 Utviklingen 1997-2005 (figur 27 og 28)

I 1997 da den første kontrollregistreringen ble gjennomført, var det 508 fornminner som ble oppsøkt. I alt 31 var da fjernet, 81 var skadet og tre ble ikke gjenfunnet.

Tap pr. år var da 1.1 i antall og dette utgjorde 0.23 % av den totale fornminnebestanden som ble kontrollert. Skadene utgjorde 2.9 i antall pr. år og 0.59 i %. Jordbruket var den sektoren som hadde fjernet flest, mens tiltak i forbindelse husbygging og anlegging av hager og veier hadde skadet flest. Gravminnene som lå i hager var blitt kraftig omarbeidet og fungerte som blomsterbed eller inngikk i plen.

Ved undersøkelsen i 2005 ble 575 fornminner besøkt. Antall tapte fornminner var da fem og skadete var 53, noe som utgjorde henholdsvis 0.11 % og 1.15 % pr. år. Jordbruket er den sektoren som i løpet av disse siste åtte årene har forårsaket mest rasering av fornminnene. I denne sammenheng må det nevnes at det kun er skader som er påført fornminnene i løpet av de siste åtte årene som er inkludert i tallene.

Naturskader utgjør en ny skadetypekategori når det gjelder fornminnene i Skien. Hvert år i løpet av perioden 1997-2005 er 0.9 fornminner blitt utsatt for naturskader.

Som sammenligningsgrunnlag kan det nevnes at gjennomsnittlig antall skadede fornminner pr. år for 16 av de kommunene som ble kontrollregistrert frem til 2005 er 1.3, og at dette utgjør 0.46 % av den kontrollerte fornminnebestand. Det totale antall fornminner som er med i denne beregningen er 8360. Tall fra den første kontrollregistreringen i Skien kommune er også med i denne beregningen.

Gravhaugene som lå i boligstrøk var den gruppen som hadde blitt mest ødelagt i perioden 1970-1997. Ingen av disse gravhaugene hadde vært utsatt for store endringer etter 1997, men de fungerer fremdeles som blomsterbed etc. og blir årlig noe redusert.

Når kontrollregistreringen nå er startet på et nytt område, vil vi være i stand til å sammenligne tallfestede størrelser for tap og skade for korte og lange perioder. Ved hjelp av disse parameterne vil vi med større sikkerhet kunne peke på utviklingstendenser og trusler som kulturvernmyndighetene står overfor.

Figur 27. Prosentvis tap pr. år innenfor de ulike tiltakstypene.

Kommune	Periode	Jordbruk	Skogbruk	Bygg, vei	Hus, friluft	Massetak
Skien	1970-1997	0,10		0,02	0,04	0,06
Skien	1997-2005	0,07		0,04		

Figur 28. Prosentvis skade pr. år innenfor de ulike tiltakstypene.

Kommune	Periode	Jordbruk	Skogbruk	Bygg, vei	Hus, friluft	Massetak	Naturskade	Hærverk	Sammensatte
Skien	1970-1997	0,19	0,04	0,04	0,28	0,01		0,01	0,01
Skien	1997-2005	0,54	0,09	0,13	0,22		0,15	0,02	

7 Tendenser i trusselbildet

Jordbruket er den sektoren som har forårsaket flest tap og mest skade på fornminnene. Men det er få av disse tapte og skadete som ikke var skadet i forkant av undersøkelser. Mange av fornminnene ligger rett og slett i veien for et effektivt jordbruk, og de skades mer og mer inntil de blir helt borte. I folks bevissthet ser det ut til at halve gravhauger ikke blir tillagt den samme verdi som en uskadet haug. Mange av haugene er i tillegg både små og uanselige og oppfattes trolig ikke som noe det bør tas vare på. Undersøkelsen viser også at områder der det ligger fredete kulturminner i større grad enn tidligere gjerdes inn og tas i bruk som beiteland. I Skien er det mest hestehager som er anlagt i disse fredete områdene, og det er hestenes tråkk som skader gravhaugene slik at de endrer karakter og utseende.

I Skien ligger nesten halvparten av fornminnene i områder med produktiv skog. Dette er en svært utsatt gruppe. Gjengroing er et generelt problem på landsbasis, og

gjengrodde små fornminner er vanskelige å oppdage. Dersom det skjer avvirking av skogen, skjer dette helst med skogsmaskiner, og områdene markberedes deretter før nyplantingen tar til. Mange av fornminnene er allerede skadet på grunn av slike tiltak.

Selv om skogen ikke avvirkes, er fornminnene likevel utsatt for å bli skadet. Naturskadene er den kategorien som har hatt sterkest økning i Skien i løpet av de siste åtte årene. Ut fra materialet går det frem at skadene har oppstått fordi trær har veltet og rotveltene har dratt med seg vegetasjon og masse fra gravhaugene (figur 29). Vi vet ikke om rotvelter er et resultat av for liten avvirking i skogen, klimatiske forhold eller hugstmetoder som i større grad enn tidligere favoriserer flatehugging med påfølgende vindtunneler. Rotvelter på gravminner er for øvrig en ny skadetype som vi også har sett i andre deler av landet i forbindelse med kontrollregistreringene i 2005; blant annet i Grong kommune i Nord-Trøndelag.

Figur 29. Id 52771-1 Gravhaug med rotvelt og vindfall. Gravfeltet består av 10 hauger som ligger i enden av et område som er flatehugget. Foto: Jan Brendalsmo, NIKU 2005.

8 Konklusjon

Kontrollregistreringen i Skien omfattet 575 fornminner. De fleste fornminnene er gravhauger og omtrent halvparten ligger i områder med produktiv skog. Den første kontrollregistreringen av fornminnene i kommunen fant sted i 1997.

I løpet av disse åtte årene er fem fornminner fjernet og 53 er påført en eller annen form for skade. Dette utgjør henholdsvis 0.11 og 1.15 % av det totale antall fornminner som ble oppsøkt.

Jordbruksaktiviteter er den sektoren som har forårsaket de fleste ødeleggelsene av fornminner. Mange av disse fornminnene var imidlertid skadet allerede ved forrige kontroll. En ny tendens som har gjort seg gjeldende i løpet av perioden mellom kontrollregistreringene er at naturskadene har økt betydelig. I hovedsak er disse forårsaket av rotvelter på gravminnene.

Gjengroing er et generelt problem for fornminnene som ligger i skog. I alt 29 enkeltminner ble ikke gjenfunnet ved vårt besøk. Fem av dem kunne ikke lokaliseres på det sted eller i det området de var kartfestet, og dette tolkes som at de har vært feilavmerket på kartet. De øvrige har nok vært gjenstand for gjengroing. Ingen av disse var spesielt store og iøynefallende, og mange var sterkt skadet allerede i 1970 da de ble registrert første gang.

Den største trusselen for fornminner som ligger ved dyrket mark eller på beiter er at de gradvis påføres skader og til slutt blir helt borte. For de fornminner som ligger i skog er det gjengroing sammen med den maskinnelle avvirkningen av skogen som truer.

9 Kilder

- Askeladden. Kulturminneregister. Riksantikvaren.
- Barlindhaug, Stine og Holm-Olsen, Inger Marie 2003: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltdal kommune, Nordland 2002. - NIKU Tema 2
- Binns, Kari Støren 1998: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Trondheim kommune, Sør-Trøndelag 1997. - Trondheim, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 064: 1-24.
- Binns, Kari Støren 2000: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Grong kommune, Nord-Trøndelag 1999. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 096: 1-27.
- Binns, Kari Støren 2001: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Fræna kommune, Møre og Romsdal 2000. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Publikasjoner 106: 1-27.
- Binns, Kari Støren 2003: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2002. - Oslo, NIKU Tema 4.
- Binns, Kari Støren 2004: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland 2003. - Oslo, NIKU Tema 8.
- Fasteland, Arthur 1998: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Voss kommune, Hordaland i 1998. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 078: 1-17.
- Haavaldsen, Per 2000: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Gjesdal kommune, Rogaland 1999. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 097: 1-19.
- Haavaldsen, Per 2003: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2002. - Oslo, NIKU Tema 3.
- Holm-Olsen, Inger Marie 1998: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune, Troms 1997. - Trondheim, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 068.
- Holm-Olsen, Inger Marie 2004: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kul-

- turminner i Sortland kommune, Nordland 2003.
Oslo, NIKU Tema 11.
- Lov om Kulturminner av 9. Juni 1978.
- Myrvold, Elin Rose 2001: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune, Finnmark, 2000. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Publikasjoner 105: 1-19.
- Norsk Standard: Automatisk fredete kulturminner - Registrering av tap og skade. NS 9450, 1.utgave oktober 2003
- Sollund, May-Liss Bøe 1997: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 1997. - Trondheim, NINA*NIKU - NIKU Oppdragsmelding 042: 1-30.
- Sollund, May-Liss Bøe 2001: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Nord-Aurdal kommune, Oppland 2000. - Oslo, NINA*NIKU - NIKU Publikasjoner 107: 1-15
- Sollund, May-Liss Bøe 2004: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold 2003. - Oslo, NIKU Tema 9.
- Sollund, May-Liss Bøe 2004: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Aust-Agder 2003. - Oslo, NIKU Tema 10.
- Sollund, May-Liss Bøe 2005: Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold 2004. - Oslo, NIKU Tema 13.
- St.meld.nr.25 (2002-2003) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand. - Det kongelige miljøverndepartement.
- St.meld.nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner. - Det kongelige miljøverndepartement.
- www.skien.kommune.no

Vedlegg 1 Bestilling av Riksantikvaren

Prosjektet "Kontrollregistrering av automatisk fredede kulturminner (fornminner)" ble igangsatt i 1997 med fokusering på desimeringshastigheten for automatisk fredete kulturminner. Prosjektet er siden 2001 blitt innlemmet i Riksantikvarens miljøovervåkingsvirksomhet og har som formål å få oversikt over utvikling av tap av og skade på kulturminner ved feltkontroll og data fra Kulturminnebasen "Askeladden". Overvåkingen gjennomføres i henhold til nasjonalt resultatmål 3.2: "Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordnert vedlikeholdsnivå innen 2020."

Data fra overvåkingsprogrammet gir grunnlag for å stille prognoser for hvor stor del av kulturminnebestanden som vil forsvinne i løpet av en gitt tid. Dette gjelder spesielt det ukontrollerte tapet av kulturminner, dvs. fjerning av lovbeskyttede kulturminner uten forutgående tillatelse fra antikvariske myndigheter. Systematisk periodisk overvåking av strategiske parameter medfører at trusler og tendenser oppdages. Programmet tar videre sikte på å synliggjøre sektoransvarlighet gjennom registrering av skadeårsaker etter sektorrelaterte skader.

I overvåkingsprogrammet overvåkes det i alt 16 kommuner over en tidsperiode av fem år. Etter fem år kontrollregistreres de samme kommunene på nytt for å opprettholde en fortløpende oversikt over ukontrollert tap og skadeårsakene.

I 2005 begynner det andre omdrev, og fire kommuner som tidligere har blitt registrert i 1997, ble valgt ut i samarbeid med NIKU.

Riksantikvaren stiller følgende krav til utføringen av kontrollregistreringen:

1. Det skal kontrollregistreres samtlige automatisk fredete kulturminner (fornminner) i Askeladden, inklusive de med uavklart vernestatus i de utvalgte kommunene. Før feltarbeidet skal NIKU kontakte fylkeskommunen for å sørge for at registeropplysninger i de utvalgte kommunene er oppdatert. Det betyr at dersom fylkeskommunene har registreringer som mangler i Askeladden skal disse legges inn i databasen og objektene skal kartfestes slik at Askeladden er oppdatert. Kjente fjernete kulturminner skal ikke oppsøkes (kulturminner som er erklært fjernet under forrige kontrollregistrering).
2. Når det gjelder Tromsø skal kun de automatisk fredete kulturminnene kontrolleres som ble kontrollert i 1997; bl.a. ble det kuttet ut fornminner som lå på øyer og i folketomme områder.
3. Kontrollregistreringen skal også omfatte kontroll av kartplassering av objektene. Det forutsettes bruk av Differensiel GPS til innmåling av alle objekter. Ønskelig nøyaktighet 1-2 meter. Objektene skal fortrinnsvis måles inn som flater. Eventuelle korrigeringer i kartplassering skal lastes inn i Askeladden. Eventuelle avvik fra tidligere kartplasseringer skal måles og dokumenteres i tabellform for alle objekter det gjelder.
4. Under kontrollregistreringen skal det tas i bruk utkast til "Norsk Standard; Automatisk fredete kulturminner - Registrering av tap og skade" (NS 9450, 1.utgave oktober 2003). For hvert kulturminneobjekt skal det fylles ut rubrikkene jfr. Eksempel på registreringsskjema (tillegg A i standarden).
5. Tilstanden av fornminner skal registreres på enkeltminnenivå. Hvis et skadet objekt innenfor et fornminnefelt ikke er oppført med en sub-identitetsnummer i Askeladden, skal det opprettes et eget sub-identitetsnummer.
6. Det skal gis en kort, men presis beskrivelse av skadebildet. Digitalkamera benyttes til dokumentasjon. Ved bruk av fotodokumentasjon knyttes objektet til ID nummer i Askeladden og det opprettes en fotoliste. Bildemateriell sendes som CD til Riksantikvaren.
7. Resultatene fra kontrollregistreringen skal legges inn i tilstandsskjemaet i Askeladden slik at det er á jour. Feil eller mangler i Askeladden skal oppdateres. Endringer i status for kulturminnene, og tilstand til enkeltminnene og lokalitetene legges inn i Askeladden. Det skal meldes fra til Riksantikvaren når dette er gjort. Likeledes skal fylkeskommunene informeres.
8. Resultatene som er direkte knyttet til nøkkeltallene skal leveres tidligst mulig, innen 01.februar 2006.
9. Resultatene skal publiseres som oppdragsmelding snarest mulig etter feltarbeid, dog innen slutten av april 2006. Som rapportmal gjelder rapportstrukturen for kontrollregistreringen i 2002 gjennomført av NIKU for å garantere sammenlignbarhet med hensyn til nasjonal rapportering. Riksantikvaren ber om at det sendes et utkast til rapporten for godkjenning.
10. Eventuelle avvik under feltarbeid, som for eksempel problemer vedrørende tilgjengelighet til fornminner; beskrivelse av skadeårsak hhv. skadebilde, og lignende, må avklares med Riksantikvaren for godkjenning.
11. Riksantikvaren oversendes ti (10) eksemplarer av sluttrapporten. Tre (3) eksemplarer av sluttrapporten skal også sendes de respektive fylkeskommunene og kommunene.

Vedlegg 2 Skien kommune 2005.

Forninner som er tapt/skadet/ikke gjenfunnet etter første kontrollregistrering i 1997

Id	Kategori	Tilstand 2005	Endringsårsak 2005	Arealbruk 2005	Merknad 2005
81172-2	Gravhaug	Skadet	Hærverk	Skog; produkti	Avskavet i plyndringsgropen
30609-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	Blomsterbed, materialllager
3535-4	Gravrøys	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Hytteområde	Bålplass
42996-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Randvegetasjon	Dyrking
71256-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Erosjonsskader,
3491-1	Bygdeborg	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	skog	Gjerde
13283-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Gjerdestolpe
71227-8	Gravhaug	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	Skog; produkti	grøftegraving
32994-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Skog	Gårdsplassutvidelse
71274-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
71274-2	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-2	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-3	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-4	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-5	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-6	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-7	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-8	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
13244-9	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Beitemark	Hestetrákk
3932-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog; produkti	Kvist, ridebane
23106-4	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog; produkti	N-kanten pløyd vekk
52726-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	Nærmest fjernet
32939-1	Gravhaug	Tapt	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	Parkeringsplass
81235-3	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Randvegetasjon	Pløying
52761-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog	Pløying
81206-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog; produkti	Pløying
22992-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Tun/hage/park	Pløying
13244-10	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Tun/hage/park	Pløying
52752-5	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog	Pløying
52729-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Tun/hage/park	Pløying
13260-3	Gravhaug	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	Tun/hage/park	Påfylt masse
13312-1	Gravrøys	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt
52767-1	Gravhaug	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt
52771-11	Hulvei	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt
52771-4	Gravhaug	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt
52771-6	Gravhaug	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt
52771-1	Gravhaug	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Rotvelt, revehi
71161-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	Sandkasse
42964-2	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Skog; produkti	Traktorvei, påfylt masse
3492-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Dyrket	Utpløyd
81214-1	Gravhaug	Skadet	Jordbruk	Dyrket	Utpløyd
3917-2	Gravhaug	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	Skog; produkti	V-del fjernet av vei
81152-21	Gravhaug	Skadet	Skogbruk	Skog; produkti	Vedhugst og lagringsaktiviteter
81152-22	Gravhaug	Skadet	Skogbruk	Skog; produkti	Vedhugst og lagringsaktiviteter
71246-4	Gravrøys	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Skog; produkti	Veg har fjernet 1/2
3917-1	Gravhaug	Skadet	Skogbruk	Skog; produkti	Vei fjernet del, masse
3917-3	Gravhaug	Skadet	Skogbruk	Skog; produkti	Vei over fotgrøft
13299-2	Gravhaug	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	Skog; produkti	Veitvidelse
13299-1	Gravhaug	Skadet	Bygg/anlegg/industrivei	Skog; produkti	Veitvidelse
42973-1	Gravhaug	Skadet	Naturskade	Skog; produkti	Erosjonsskader
13340-3	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Beitemark	
33004-3	Gravhaug	Tapt	Jordbruk	Dyrket	

Id	Kategori	Tilstand 2005	Endringsårsak 2005	Arealbruk 2005	Merknad 2005
42954-1	Gravhaug	Tapt	Jordbruk	Dyrket	
33004-1	Gravhaug	Tapt	Jordbruk	Dyrket	
76577-2	Gravhaug	Ikke gjenfunnet, feilavmerket		Dyrket	
76577-3	Gravhaug	Ikke gjenfunnet, feilavmerket		Dyrket	
76577-1	Gravhaug	Ikke gjenfunnet, feilavmerket		Dyrket	
13364-1	Gravhaug	Tapt	Husbygging og friluftsskader	Randvegetasjon	
43045-2	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Randvegetasjon	
13297-4	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog	
13297-3	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog	
43006-4	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog	
52707-1	Gravhaug	Ikke gjenfunnet, feilavmerket		Skog	
23070-6	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
3554-1	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
13299-3	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
71227-2	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
23064-3	Ukjent	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
71227-3	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
23070-4	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
23070-5	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
3579-5	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
43000-6	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
71227-6	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
3512-8	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
23064-5	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
71227-1	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
33325-2	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
33325-1	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Skog; produkti	
22328-1	Jernvinneanlegg	Ikke gjenfunnet, feilavmerket		Skog; produkti	
22985-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	
71254-1	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	
22985-2	Gravhaug	Skadet	Husbygging og friluftsskader	Tun/hage/park	
52645-1	Helleristning	Ikke gjenfunnet		Tun/hage/park	
58930-1	Helleristning	Ikke gjenfunnet		Tun/hage/park	
71260-7	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Tun/hage/park	
71260-8	Gravhaug	Ikke gjenfunnet		Tun/hage/park	

NIKU publikasjonsliste / Publications

Fra 2003 avslutter NIKU tidligere serier og etablerer to nye serier, NIKU Rapport og NIKU Tema, som hver nummereres fra 1 og oppover. Se ytterligere informasjon på kolofonsiden (side 2).

Publikasjoner koster fra kr. 100,- (pluss porto) avhengig av størrelse. Det tas forbehold om at enkelte publikasjoner kan være utsolgt.

Kontaktadresse / Publications can be bought from:

NIKU, Storgata 2,
Postboks 736 Sentrum, N-0105 Oslo

Tlf./Tel.: (+47) 23 35 50 00

Faks/Fax: (+47) 23 35 50 01

E-mail: kirsti.e.sundet@niku.no

Publikasjonene kan lastes ned som pdf-filer fra vår nettside www.niku.no.

Nye serier 2003

NIKU Rapport

1 Bergstadens Ziir; Røros kirke. Tilstand og tiltak. *Brønne, J.* 2003. 97 s.

2 «Intet forandrer seg så ofte som fortiden». Om krusifiksene i Ringeby stavkirke. *Stein, M., Bronken, I. A., Nyhlén, T., Strandsko-gen, K. og E. S. Tveit.* 2003. 114 s.

3 Den bemalte og forgylte kalvariegruppen fra 1100-tallet i Urnes stavkirke. Konservering 2001-2003. *Frøysaker, T.* 2003. 89 s.

4 Samiske Kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Nord Troms og Finnmark. *Svestad A. og S. Barlindhaug.* 2003. 15 s.

5 Alterskapet i Grip stavkirke. Et 1700-talls alterskap fra middelalderen. Konservering 2001-2003. *Olstad, T.M.* 2003. 59 s.

6 Hamar Cathedral ruin. Archaeological investigations 1996-1998. *S. Reed,* 2004. 244s.

7 Samiske urgraver. Statusrapport med forslag til miljøovervåkingsprogram. *E. R. Myrvoll,* 2005. 135s.

8 Lysekroner frå Nøstetangen glasverk. Dokumentasjon, sikring og konservering. *A. Bjørke,* 2006. 54s.

NIKU Tema

1 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2002. *Sollund, M.-L.* 2003. 20 s.

2 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltdal kommune, Nordland 2002. *Barlindhaug, S. og Holm-Olsen, I.M.* 2003. 22 s.

3 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2002. *Haavaldsen, P.* 2003. 16 s.

4 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2002. *Binns, K.S.* 2003. 22 s.

5 NIKU strategiske instituttprogram 2001-2006. Verneideologi. NIKU-seminar 4. februar og 25. april 2002. *Seip, E. (red.)* 2003. 77 s.

6 Bevaring av samlingane ved fem statlege museer. Undersøkingar utført for Riksrevisjonen *Bjørke, A.* 2003. 95 s.

7 På vandring i fortiden. Mennesker og landskap i Gråfjell gjennom 10 000 år. *Amundsen, H. R., Risbøl, O. & K. Skare (red.)* 2003. 112 s.

8 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2003. *Binns, K.S.* 2004. 20 s.

9 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold 2003. *Sollund, M.-L.* 2004. 17 s.

10 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Austagder 2003. *Sollund, M.-L.* 2004. 20 s.

11 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sortland kommune, Nordland, 2003. *Holm-Olsen, I.M.* 2004. 17 s.

12 Landskap under press – Urbanisering og kulturminnevern. En studie med eksempler fra Nannestad og Stavanger. *Swensen, G., Jerpåsen, G., Skogheim, R., Saglie, I.-L. og T.S. Guttormsen.* 2004. 95 s.

13 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold 2004. *Sollund, M.-L.* 2005. 28 s.

14 Strategisk instituttprogram 2001-2005: Landskapet som kulturminne. Fra vernesone til risikosone. Studier av middelalderbyene Bergen og Tønsbergs randsoner. *S. W. Nordeide (red.)* 2005. 75 s.

15 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark, 2005. *Sollund, M.-L.* 2006. 24 s.